

Hosszú idő után végre ismét jelenléti jogtörténeti értekezés nyilvános vitájára került sor az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Kari Tanácstermében, amelyhez azonban a koronavírus-járvány kevés pozitív fejleményeként online módon is csatlakozhattak azok, akik az utazás logisztikai problémáit nehezebben tudták volna megoldani.

A 2021. november 12-én tartott nyilvános vitát így közel három tucat résztvevő hallgathatta, amire kizárólag jelenléti védésen kevés esély mutatkozott volna. A vitára Frey Dóra *Jogi eszközök a kényszermigráció megvalósításában Tolna vármegyében 1944 és 1948 között* című doktori értekezése szolgáltatott alkalmat. A jelölt témavezetője Mezey Barna tanszékvezető egyetemi tanár (ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék) volt.

Jóllehet a jelölt a hely-, az esemény- és a politikátörténetírás által már kellően feltárt terület, az 1944 és 1948 közötti Tolna megyei népeségmozgás vizsgálatára vállalkozott, annak jogtörténeti oldalról való megközelítése eddig fehér foltot képezett a kutatásban.¹ A téma jelentősége és érzékenysége a rendszerváltást követő fokozott érdeklődés után sem vesztett erejéből. A jelölt munkájával így a korábbi évtizedes, a politika által tabusított téma társadalmi feldolgozásához is hozzájárul. Értekezése hézagpótló, a múlt feltárását és megértését segíti elő. A tág értelemben vett szociálpszichológiai hatásokon és a helytörténeti, eseménytörténeti aspektusokon kívül a munka mind a nemzetközi jogi, mind az országos, végül mind a helyi joggyakorlat szintjét és azok egymásra hatását kellő alaposítással tárta fel. A három normatív szint a disszertációban kiegészül a helyben, a lakosság szintjén megvalósuló igazgatási és jogalkalmazási gyakorlat részletes feltárásával. Így jóllehet a szerző bevallottan nem bocsátkozik mikrotörténeti fejtegetésekbe, mégis – kívánivalót nem hagyva maga után – feltárta a helyi szinten működő államigazgatást, abban az időszakban, amikor valójában az állam léte is kétséges. Ezáltal betekintést nyújt egy olyan komplex viszonyrendszerbe, amely során a jog csak utó-

Rigó Balázs

Jog és erőszak között? Népeségmozgások kikényszerítése

Beszámoló Frey Dóra *Jogi eszközök a kényszermigráció megvalósításában Tolna vármegyében 1944 és 1948 között* című doktori értekezésének nyilvános vitájáról

lagos legitimáló funkciót tölthet be az események folyása mögött.

Megfontolandó kérdésként merül fel, hogy a lakosság-cserék, telepítések jogi rendezésében az alacsonyszintű jogi normák és a pszeudonormák sokasága közül, vagy akár a formális jogi normák hiányának felismerésében valójában milyen norma vagy még pontosabban kényszerítő erő adja a lakosság magatartásának az alapját. Sőt, mindezek következtében beszélhetünk-e egyáltalán jogról a kitelepítések kapcsán, vagy csak a jog mögött álló pusztán kikényszerítő erőről lehet szó a jelenség megértésekor? Rövidebben megfogalmazva, a kitelepítésekkel összefüggő közigazgatási aktusok mennyiben tekinthetők egyáltalán jogi normáknak? Végeredményben mi a jog és miért viselkednek az emberek adott körülmények között bizonyos módon, főleg, ha ezek a körülmények anarchia közeli állapotokat jelentenek?

A fenti három normatív szint vizsgálata mellett szintén az értekezés erényei közé tartozik, hogy a három egy-

*Kitelepített magyarok útbán Csehszlovákiából, 1947
(Fortepan / Csorba Dániel)*

mással összefüggő eseménysort, azaz a bukovinai székelyek betelepítését, a Tolna megyei németek ki- és a csehszlovákiai magyarok betelepítését egy rendszerben kezelte a jelölt, így az események súlyát és azok okozatiságát a maguk komplexitásából nem szakítja ki, hanem a valós kölcsönhatásukat elemezve jut a múlt mélyebb megértéséhez.

Mind Horváth Attila tanszékvezető egyetemi tanár (NKR ÁNTK Állam- és Jogtörténeti Tanszék) és Szabó István tanszékvezető egyetemi tanár (PPKE JÁK Jogtörténeti Tanszék) opponensi véleményében, mind a vita során a jogi rendezés mikéntje, annak jellegzetességei és a tágabb értelemben vett eseménytörténeti kontextus kaptak hangsúlyt, amellet, hogy Nagy Janka Teodóra tanszékvezető egyetemi tanár (PTE KPVK Szociális Tanulmányok Tanszék) a jogi néprajz és a helytörténet összefüggéseire hívta fel a figyelmet. Végül a jelölt a hallgatóság észrevételeire és a bizottság kérdé-

A németek kitelepítésének emléktáblája a Tolna megyei Gyöngön (Lönhard Ferenc felvétele)

seire viszontválaszban a hasonlóságok és különbözőségek részletezésével kifejtette azokat a jogforrási, normabeli mintázatokat, amelyek felfedezhetőek a magyarországi németek kitelepítése, másfelől a csehszlovák–magyar lakosságcsere megvalósulásában. Utalt továbbá azokra a narratívákra, amelyekkel az akkori magyar po-

litikai vezetés a németek kitelepítését, illetve a magyarok Csehszlovákiából való idetelepítését kezelte. Ezek után a bizottság értékelésében megállapította, hogy a jelölt az opponensi véleményekben foglalt észrevételekre és a vitában feltejt kérdésekre színvonalas választ adott, és javasolta az Egyetemi Doktori Tanácsnak, hogy a doktori fokozatot *summa cum laude* minősítéssel ítélje oda a jelölt számára. A bíráló bizottság a dicsérő szavak mellett javasolta továbbá a mű könyv alakban történő megjelentetését. A munkához ezúton is gratulálunk!

Jegyzetek

¹ A jelölt kezdeti publikációi közül, amelyből végül a disszertáció született, ki kell emelnünk az alábbiakat. FREY Dóra: Állampolgársági kérdések a bukovinai székelyek Magyarországra telepítése kapcsán. In NAGY Marianna (szerk.): *Jogi tanulmányok 2010. Ünnepi konferencia az ELTE megalakulásának 375. évfordulója alkalmából. II.* Budapest, 2010. 33–47. p. Uő: Völkerrechtliche Vorgaben und ihre Verwirklichung. Zur Vollziehung des Bevölkerungsaustausches im Mitteleuropäischen Raum nach dem zweiten Weltkrieg – mit besonderer Berücksichtigung von Ungarn. In HORNYÁK, Szabolcs – JUHÁSZ, Botond – KORSÓSNÉ DELACASSE, Krisztina – PERES, Zsuzsanna (Hrsg.): *Turning Points and Breaklines. Yearbook of Young Legal History 4.* München, 2009. Verlagsbuchhandlung GmbH & Co. KG, 228–243. p. Míg az értekezés készítésének utolsó szakaszában születettek közül az alábbiak érdemelnek említést. FREY Dóra: Vom Nationalitätenministerium bis zur Vertreibung. Die rechtshistori-

sche Aufarbeitung der Ungarndeutschen in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts. *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs (BRGÖ)*, Mittel- und osteuropäische Rechtshistorische Konferenz 2019. Nr. 2, 2020. 232–240. p. DOI: <http://dx.doi.org/10.1553/BRGO-E2020-2s232>. Uő: Kollektive Bestrafung und deren Aufarbeitung – juristische Fragen der Vertreibung der Ungarndeutschen vor 75 Jahren und heute. In HIRTE, Markus – KOCH, Arnd – MEZEY, Barna (Hrsg.): *Wendepunkte der Strafrechtsgeschichte – Deutsche und ungarische Perspektiven. Rothenburger Gespräche zur Strafrechtsgeschichte*, Band 8. Gießen, 2020. Psychosozial-Verlag, 231–248. p. DOI: <https://doi.org/10.30820/9783837977035>. Uő: From migrant to refugee: the history: the history of the Szekelys of Bukovina during and after the Second World War. *Vergentis. Revista de Investigación de la Cátedra Internacional Conjunta Inocencio III.* No. 9, 2019. 155–170. p.